

INTERVENCIÓ AL CARRER DEL GASÒMETRE NÚM. 37. NOVES TROBALLES A L'ENTORN DEL FÒRUM DE LA COLÒNIA

MOISÉS DÍAZ

(*CODEX-Arqueologia i Patrimoni*)¹

RESUM

Una petita excavació en un pati col·lidant al fòrum de la colònia de Tàrraco permeté documentar una estructura de grans dimensions, que excedia els límits de la intervenció i el solar. També permeté recuperar restes de decoració marmòria i un fragment d'inscripció.

Paraules clau: Tàrraco, fòrum de la colònia, fòrum municipal, fòrum baix.

Introducció i motivacions

En aquest breu article volem presentar els resultats d'una intervenció arqueològica realitzada al solar núm 37 del carrer del Gasòmetre de Tarragona². Si bé el tipus d'intervenció, en forma de sondejos per delimitar arqueològicament el solar, no permeté extreure'n totes les dades potencials, la seva localització, a l'àrea del fòrum de la colònia o fòrum baix de Tàrraco, demanava l'exposició dels re-

1. moisesu@msn.com

2. Aquest immoble ocupa una parcel·la de planta rectangular amb façana al carrer del Gasòmetre, mentre que la part posterior dóna a l'àrea musealitzada del Fòrum Local o Fòrum de la Colònia. Sobre el parcel·lari municipal es troba en el polígon 17, illa 26 (30318), parcel·la 06. Es tracta d'un solar rectangular, entre mitgeres amb edificis existents, amb una façana de 6,00 m al carrer Gasòmetre i una profunditat de 23,50 metres. La superfície total és d'uns 141 metres. Les coordenades UTM són 353025 4553126 / 353032 4553123 / 353044 4553142 / 353038 4553145.

sultats. Els treballs es van dur a terme el mes de juny de 2006, per part de l'empresa CODEX-Arqueologia i Patrimoni³, sota encàrrec de l'empresa promotora de l'obra, IMPREMTA NADAL, SL, que fou qui finançà la intervenció. El motiu fou el projecte de remodelació de l'immoble, de manera que es va realitzar una primera rasa en la planta baixa, amb accés directe des del carrer del Gasòmetre (fig. 1), i un sondeig en la part posterior de l'immoble, un pati limítrof amb el fòrum de la colònia i situat a una alçada de 3,6 metres per sobre de la cota del carrer (fig. 6).

La Intervenció

Com ja hem esmentat, es van realitzar dos sondejors en el marc d'aquesta intervenció (fig. 2). El primer fou l'obertura d'una rasa mecànica sota control arqueològic en la planta baixa de l'immoble, amb una amplada de 85 cm i una longitud total de 8,8 m. D'aquesta manera, un cop aixecat el paviment de l'antiga impremta, es va enretirar una capa formada per graves barrejades amb arena groguenca, estesa per tal de regularitzar el terreny i col·locar el paviment de rajoles i ciment. Per sota, directament, aparegué la roca natural, a una fondària entre 25 i 48 cm, és a dir, a una cota sobre el nivell del mar entorn els 29,35-29,65 metres (fig. 4). Aquest fet és degut als potents rebaixos derivats dels treballs d'urbanització d'aquest sector de la ciutat a partir de mitjans del segle XIX, moment en el qual s'urbanitzà la zona amb l'obertura dels carrers del Gasòmetre, Lleida, Soler i Cervantes⁴. Així, l'obertura del carrer del Gasòmetre té relació amb la construcció de la fàbrica del Gas, entre els anys 1857-1858, i amb la millora executada l'any 1862, moment en el qual es procedeix a l'enderroc de les muralles, i aquesta zona esdevé l'espai d'explotació industrial de la ciutat.

El segon sondeig es va excavar, com ja hem dit, en la part posterior del solar, en un pati-jardí que té unes dimensions de 5,8 m d'amplada i 5,3 de longitud, i està separat del cos edificat per un buit d'1,7 m, al qual s'uneix mitjançant una escala que baixa del segon pis. En

3. Amb la direcció de l'arqueòleg Moisés Díaz García.

4. Sobre aquest tema referim a la bibliografia citada en l'apartat final: FERRER ET ALII 1994, Gabriel 2001.

aquest espai buit és visible el tall de la roca, efectuat durant el procés d'urbanització del segle XIX a què feiem referència, i que comportà l'anorreament de les estructures arqueològiques que s'haurien conservat en el subsòl. Per aquest motiu, era el jardí l'únic testimoni que conservava vestigis de l'antiguitat. Així doncs, la nostra intervenció es va centrar en l'excavació d'un sondeig manual de 2 per 1,5 metres de costat, per tal de definir la presència o absència de restes i la fondària a què es trobaven⁵. D'aquesta manera, es va iniciar l'excavació del sondeig en aquest lloc, a una cota de 33,9 msnm⁶, amb l'extracció de la terra vegetal del jardí, sota la qual aparegué el primer nivell arqueològic, que cobria les estructures d'època antiga⁷, i que es caracteritzava per contenir, entre altres materials, fragments trencats de paviment d'*opus signinum*, *tegulae*, *imbrices*, i com a elements més destacats, restes de placats i decoracions en relleu. Així, hauríem de destacar la presència de plaques de producció local, en pedra de Santa Tecla, junt amb altres d'importades en marbre Luni-Carrara i de l'illa grega d'Eubea del tipus Cipollino. A més, hem de destacar la troballa d'un fragment d'inscripció en pedra de Santa Tecla⁸ on es podia llegir "...OBV...", un fragment d'un relleu arquitectònic en marbre blanc⁹, probablement pertanyent a un fris amb decoració vegetal, i per últim la recuperació d'una motllura¹⁰ en pedra local del tipus soldó. Per

5. No es va plantejar una excavació extensiva del jardí perquè aquest no estava afectat pel projecte de reforma de l'immoble, donat que només s'afectava la planta baixa. Malgrat tot, es va acordar per part del Servei d'Arqueologia de la Generalitat, l'empresa promotora i els arqueòlegs de CODÈX-Arqueologia i Patrimoni, la realització d'un sondeig al pati, donada la importància estratègica dins la topografia de la ciutat antiga. No hem d'oblidar, com ja hem dit, que el límit del jardí és el mur que separa els patis posteriors dels immobles amb façana al carrer del Gasòmetre, de l'espai visitable del fòrum colonial.

6. És a dir, 4,3 metres per sobre del nivell de la planta baixa amb façana al carrer del Gasòmetre.

7. UE 202.

8. Figura 5, peça TG-37-06-201-1. Es tracta d'un fragment conservat amb unes dimensions de 40 per 50 mm, que té un gruix entre 8 i 10 mm.

9. Figura 5, peça TG-37-06-202-2. El fragment conservat és irregular, amb unes dimensions aproximades de 85 per 75 mm, i un gruix que oscil·la entre 10 i 17 mm.

10. Figura 5, peça TG-37-06-202-1. El seu estat de conservació no era gaire bo, però es veien restes d'una decoració de línies diagonals. El fragment conservat té una longitud d'uns 100 mm i una alçada de 55. El gruix màxim conservat és de 35 mm.

sota es va localitzar una potent estructura de funcionalitat incerta, a una cota de 33,2 msnm, formada per un massís d'*opus caementicium* de forma circular¹¹. Aquesta estructura està envoltada d'una rasa constructiva excavada a la roca natural, que marca una línia paral·lela separada 1,1 metres¹² i que posteriorment fou tornada a omplir, per regularitzar el terreny, abocant-hi les restes del substrat repicat¹³ que, malauradament, no va proporcionar material ceràmic que ens permetés datar la seva construcció (fig. 3).

Conclusions

La delimitació arqueològica d'aquest immoble ha permès verificar que, com ja es tenia constància a nivell històric i arqueològic dels solars adjacents, la pràctica totalitat de la superfície havia patit un potent rebaix i regularització durant el segle XIX. Aquest fet deuria comportar l'anorreament de totes les restes del subsòl, així com del mateix substrat natural –roca calcària bàsicament– que fou rebaixada fins l'actual cota del carrer del Gasòmetre. Malgrat tot, la conservació d'un pati amb jardí en la part posterior, en una petita superfície annexa al Fòrum de la ciutat i a una cota entorn els 34 msnm, feia preveure la presència de restes arqueològiques. En total se n'ha localitzat un possible nivell de colgament i/o destrucció d'aquestes estructures, així com una potent estructura ara com ara d'interpretació incerta, ja que només se n'ha destapat un petit segment, formada per un massís d'*opus caementicium* de planta circular o semicircular (fig. 7). Del paviment associat a aquesta estructura no n'ha aparegut cap resta *in situ*, però sí que han aparegut diversos fragments d'*opus signinum* dins del nivell de colgament, que podien anar revestint la roca natural, molt probablement regularitzada com a preparació de paviment.

11. UE 203. No es pot determinar si es tracta d'una estructura corbada o bé un basament totalment circular, donat que només hem pogut documentar un petit segment. Tan sols una excavació extensiva d'aquest pati i dels terrenys col·lindants permetria definir la planta exacta d'aquesta estructura.

12. Rasa UE 206, que deixava un espai suficient per poder realitzar els treballs d'encofrat del massís d'*opus caementicium*.

13. UE 204.

D'altra banda, la proposta de restitució de la basílica forense de Tàrraco ens permet establir que, aproximadament, el seu límit meridional coincideix amb el del pati objecte de la nostra intervenció. És per això que la troballa d'aquesta estructura, coincident aproximadament amb aquest límit, podria correspondre a algun tipus d'accés monumentalitzat, donada la seva grandària i forma (fig. 4). També podria ser que es tractés d'una estructura anterior a la construcció de la basílica, i que es veiés destruïda i colgada durant aquest procés. Hores d'ara, les dades tan puntuals extretes d'aquesta intervenció no permeten confirmar ni desmentir cap d'aquestes hipòtesis.

BIBLIOGRAFIA

- AQUILUÉ, X.; DUPRÉ, X.; MASSÓ, J.; RUIZ DE ARBULO, J. 1991: “La cronologia de les muralles de Tàrraco”, *RAP*, 1, 271-298, Lleida.
- CODEx 2006: *Memòria de la intervenció arqueològica en el solar núm. 37 del carrer del Gasòmetre, Tarragona (Tarragonès)*. Memòria lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.
- DÍAZ, M., MACIAS, J.M. 2000: “Excavacions arqueològiques en el solar núm 36 del carrer del Gasòmetre”, *Tàrraco 99, Arqueologia d'una Capital Provincial Romana*, Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, p. 107-110.
- FERRER, M. A., DASCA, A., ROVIRA, J. 1994: *CL anys de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense. Una aproximació a la seva història (1844-1994)*, Tarragona.
- GABRIEL, R. 2001: “Aproximació a la topografia antiga de Tarragona”, *Butlletí Arqueològic RSAT*, Època V, núm 23, Tarragona, 281-346.
- MACIAS, J.M. 2000: “L'urbanisme de Tàrraco a partir de les excavacions de l'entorn del forum de la ciutat”, *Tàrraco 99, Arqueologia d'una Capital Provincial Romana*, Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, p. 83-106.
- MACIAS, J.M., FIZ, I., PIÑOL, LL., MIRÓ, M.T., GUITART, J. 2007: *Planimetria Arqueològica de Tàrraco*, Documenta 5, ICAC, Tarragona.
- RUIZ DE ARBULO, J. 1990: “El Foro de Tàrraco”, *Cypsela*, 8, Girona, 119-138.

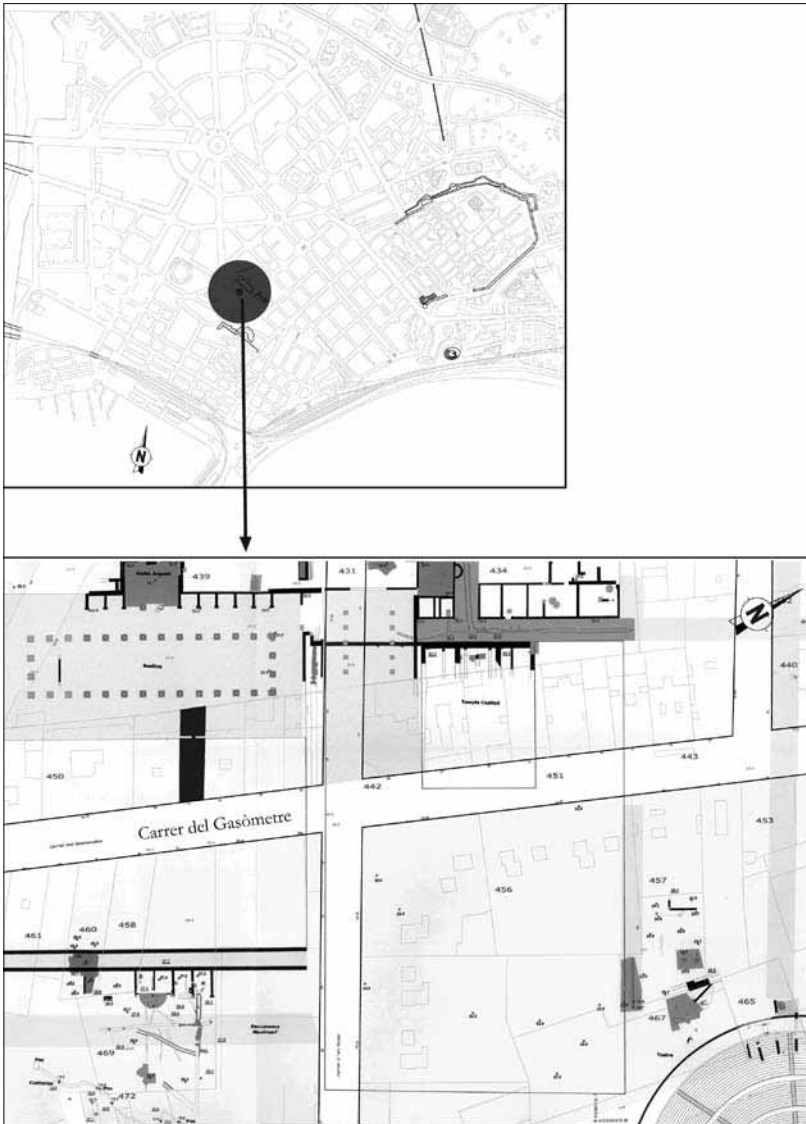

Figura 1: Plànol de situació del solar respecte al parcel·lari urbà actual, i dins la topografia antiga de Tàrraco (Segons la proposta MACIAS ET ALII 2007).

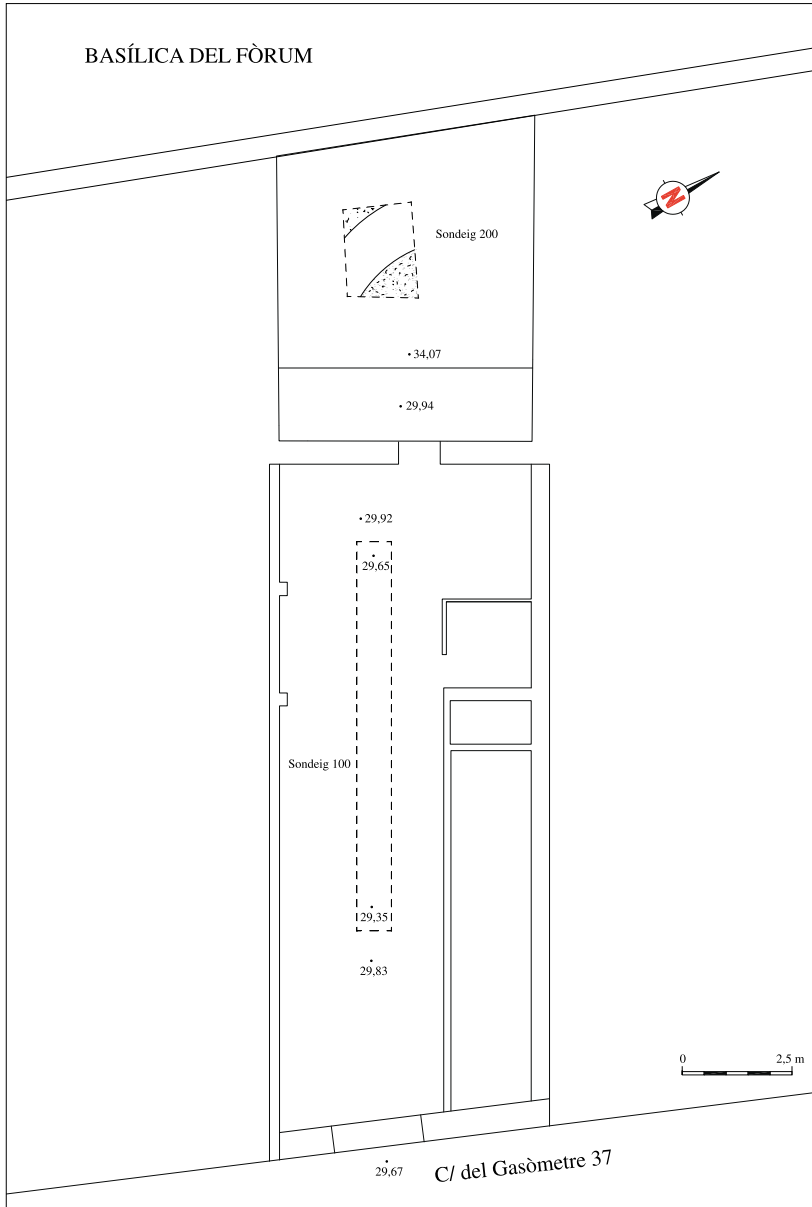

Figura 2: Planta general del solar intervingut amb la situació dels sondejos i els resultats (Planimetria CODEX).

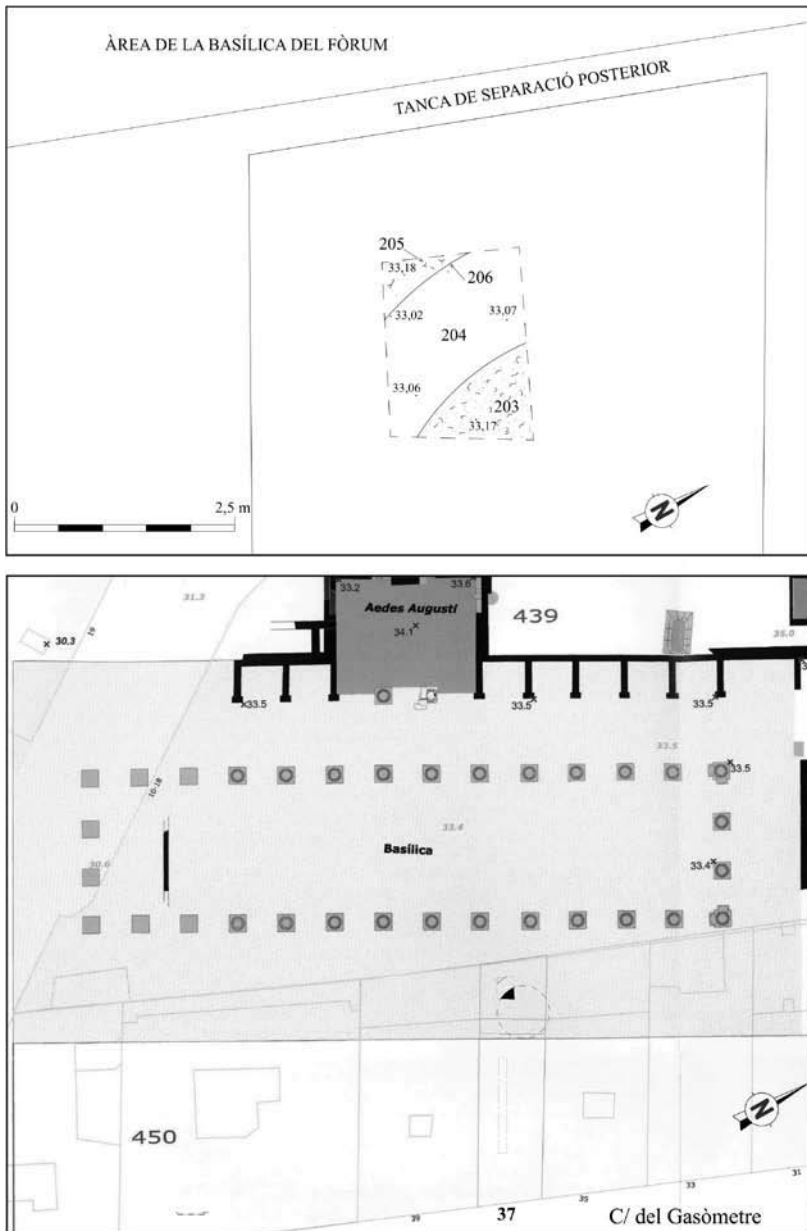

Figura 3: Planta de detall de les restes documentades, i en relació a la seva situació respecte a la basílica del fòrum colonial de Tàrraco (Planimetria CODEX i segons proposta de MACIAS ET ALII 2007).

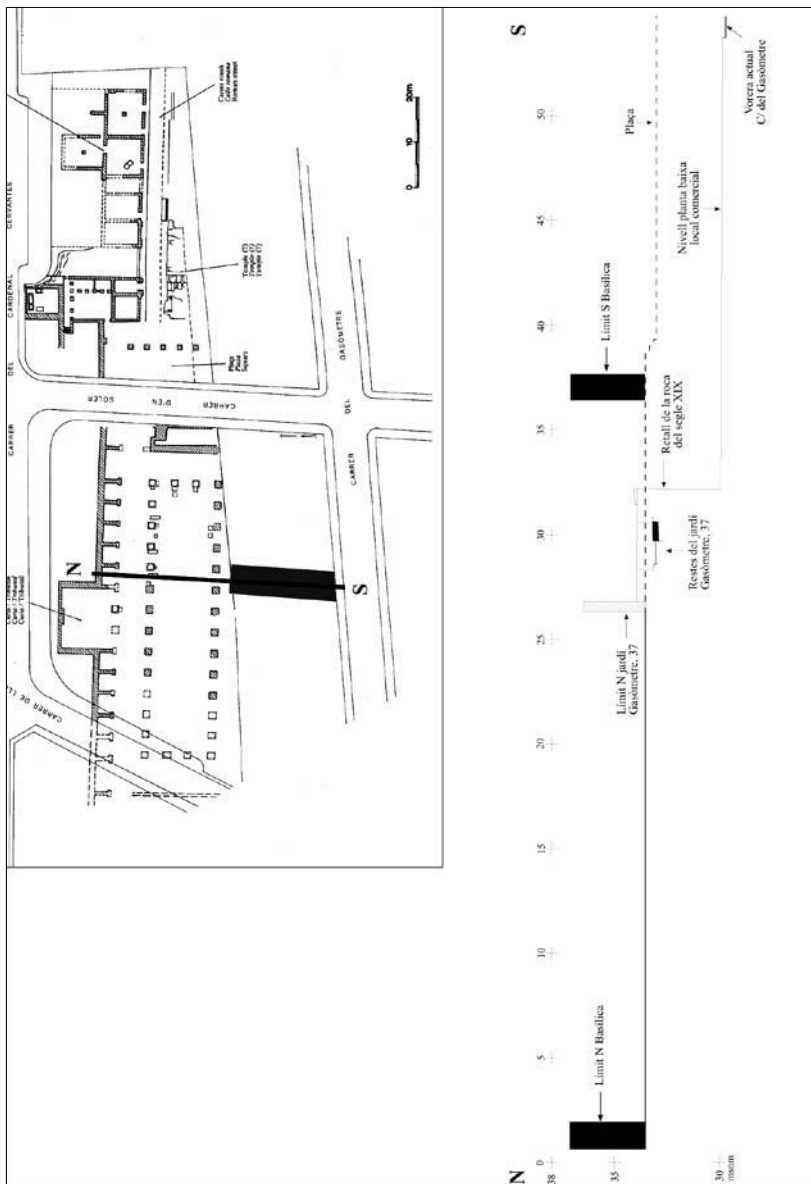

Figura 4: Secció longitudinal N-S amb la basílica del fòrum colonial de Tàrraco i el solar intervingut (Secció M. Díaz, planta segons RUIZ DE ARBULO 1990).

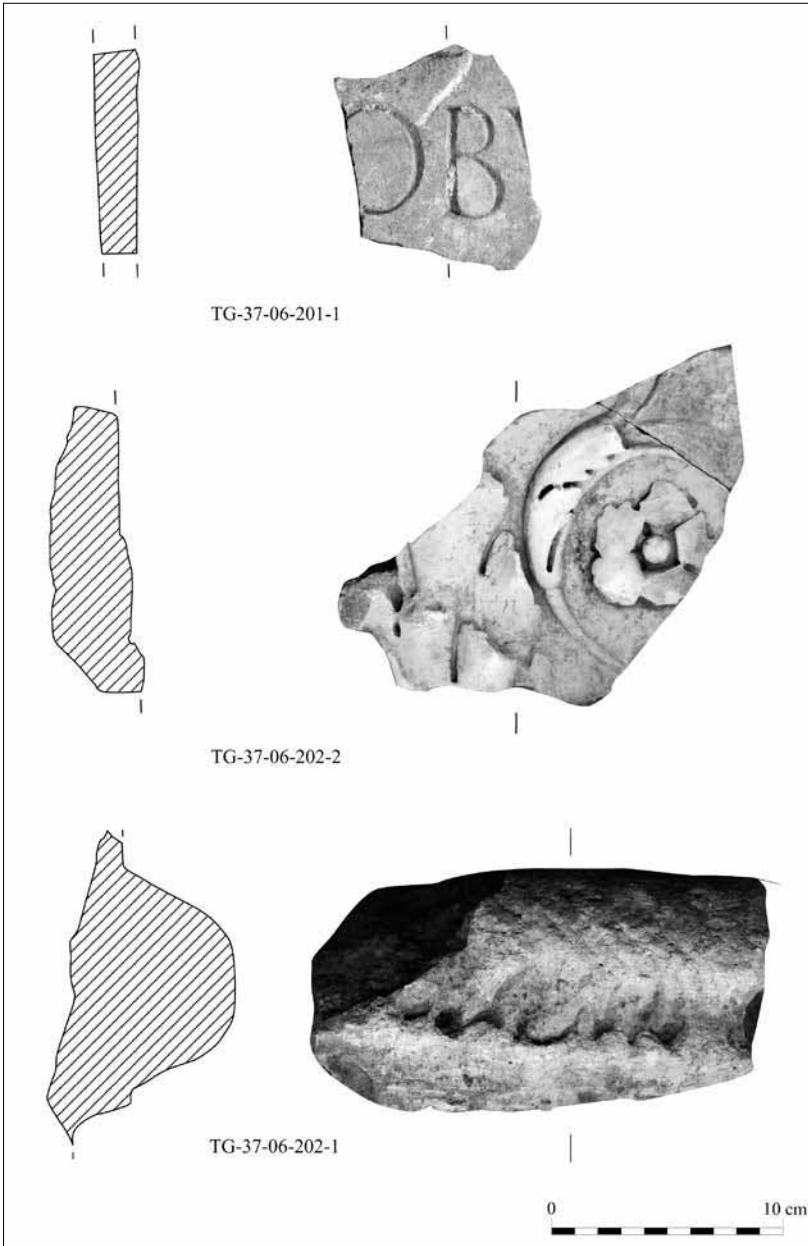

Figura 5: Detall de la inscripció i els elements arquitectònics recuperats.

Figura 6: Vista del jardí amb el mur de fons, que el separa del fòrum de la colònia.

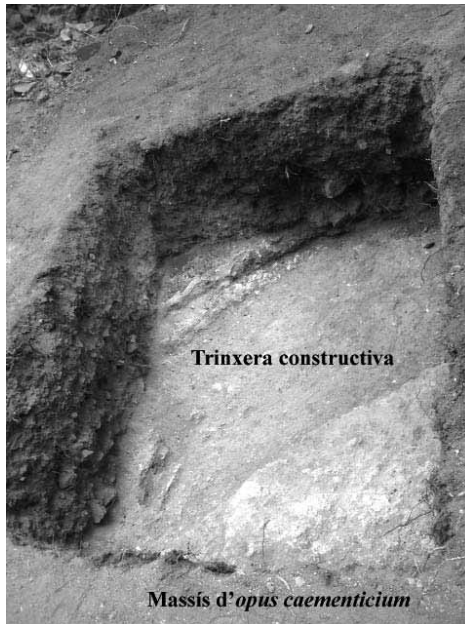

Figura 7: Detall de l'estructura circular d'opus caementicium documentada.